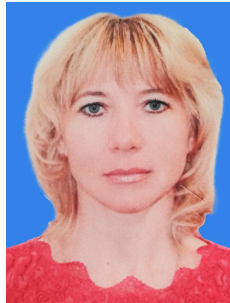
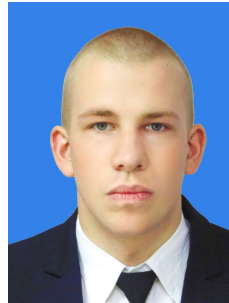

УДК 343.726
DOI 10.31733/2078-3566-2021-2-302-307

**Людмила
РИБАЛЬЧЕНКО**©
кандидат економічних наук,
доцент
(Дніпропетровський
державний університет
внутрішніх справ)

Павло ТКАЧЕНКО©
здобувач
(Міжрегіональна Академія
управління персоналом)

Альбіна ТКАЧЕНКО©
слухач магістратури
(Дніпропетровський
державний університет
внутрішніх справ)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ ШАХРАЙСТВУ НА ПІДПРИЄМСТВІ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

У статті викладено актуальні проблеми виявлення та попередження шахрайства на підприємствах та установах різних форм власності. Цю проблему розглянуто з теоретичного погляду, досліджено причини виникнення шахрайства, застосовано кримінально-правові аспекти з метою виокремлення заходів щодо поліпшення становища в цій сфері. Запропоновано деякі методи для успішного подолання шахрайства. Проаналізовано статичну інформацію про показники шахрайства на підприємствах різних форм власності. Аналіз кримінологічної характеристики в подальшому стислий, структурований зміст причин вчинення протиправних діянь на підприємствах, організаціях. Виокремлення певних організаційних заходів для поліпшення становища на підприємствах, правові аспекти діяльності приватних служб безпеки, в тому числі таких, що утворені внутрішньо на підприємстві. Поняття шахрайства в правовому полі надає кримінально-правова характеристика. Запропонована криміналізація діянь, пов'язаних з фінансовим шахрайством на підприємствах.

Ключові слова: кримінально-правові проблеми, шахрайство, причини шахрайства, актуальні проблеми кримінального права, криміналізація.

Постановка проблеми. Останнім часом, в умовах реформування економічної політики в державі та позитивних змін в економічному становищі, нагальним постає виокремлення детермінантів з негативним спрямуванням. Аналіз публікацій та аналітичної інформації говорить про актуальні проблеми шахрайства на підприємствах та установах різних форм власності. Нагальною потребою постає визначення причин та умов вчинення шахрайства на підприємстві, в подальшому зосередження уваги на виявленні та попередженні протиправних дій.

Метою статті є дослідження шахрайства та економічної безпеки на вітчизняних підприємствах.

© Рибальченко Л. В., 2021
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0413-8296>
luda_r@ukr.net

© Ткаченко Павло І., 2021
paul_dp@ukr.net

© Ткаченко А. О., 2021
paul_dp@ukr.net

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Проблему шахрайства на підприємствах розглядали такі вчені: О. М. Бандурка, Л. В. Гуцаленко, Ю. А. Демчук, О. М. Джу́жа, О. М. Заєць, Т. Ю. Климко, В. В. Калашник, Л. Г. Михальчишина, А. О. Семенець, Ж. В. Удовенко та інші видатні вчені: правники та економісти.

Виклад основного матеріалу. Шахрайство на підприємстві є актуальною проблемою сьогодення у сфері економічної безпеки та управління підприємствами. Розглядаючи проблему шахрайства всебічно, можливо зазначити, що остання становить не лише правові проблеми, а й соціальні, моральні та суспільні занепади. Питанню дослідження, виявлення, попередження, профілактики, запобігання шахрайству в різних його проявах, присвятили свої наукові праці багато вчених, кримінологів, економістів та інших фахівців. Не зважаючи на достатньо досліджену наукову базу з питань попередження шахрайства на підприємстві, проблема все ще не є вирішеною.

Розглядаючи проблему шахрайства на підприємстві, треба надати визначення поняттю «корпоративне шахрайство», цей термін є актуальним останні три роки та широко відомим в галузі підприємництва, особливо, коли йдеться про економічну безпеку підприємства. Як визначає І. Шевцов, корпоративне шахрайство – це свідомі дії найманих працівників, менеджменту чи власників компанії, пов'язані зі зловживанням наданої їм довіри в особистих цілях і на шкоду інтересам компанії [1, ст. 65].

З погляду дослідження корпоративного шахрайства, останнє можливо розділити на три категорії: корупція, привласнення активів, шахрайство з фінансовою звітністю. До корупції треба віднести конфлікт інтересів, хабарництво, надання необґрунтованих переваг, фінансове вимагання. До привласнення активів притаманні такі позиції: готівкові кошти та товарно-матеріальні цінності, інші активи. Шахрайство з фінансовою звітністю виділяє завищення доходів або прибутку, а також їх заниження.

Найскладніше у виявленні шахрайства те, що шахрайство, як айсберг: видно лише маленьку його частину, а 95 % сховано під водою. Негативні наслідки шахрайства можуть бути дійсно непередбачувани і не зіставними з попередньою оцінкою. Під час проведення внутрішнього аудиту кожен внутрішній аудитор виконує роль «лоцмана – ідентифікатора айсбергів». Якщо хтось ще не переконаний, що шахрайства дійсно є айсбергами сучасного бізнес-середовища, варто звернути увагу на дані Міжнародної асоціації сертифікованих фахівців із розслідування шахрайства. Згідно з даними останнього звіту Асоціації, оціночна вартість витрат організацій по всьому світу через шахрайства становить приблизно 6,3 млрд доларів на рік, що становить близько 5 % їх виручки. А у 23 % випадків витрати від шахрайства становлять більше 1 млн доларів [3, ст. 197].

Причини, які зумовлюють виникнення шахрайства на підприємстві, різноманітні. Такими можуть бути: відсутність або недостатність заходів контролю, які дають змогу попередити та виявити шахрайство, неможливість або неспроможність оцінити якість виконаної роботи, відсутність виробничої дисципліни, наявність доступу до інформації з обмеженим доступом, комерційної таємниці, кругова порука в трудовому колективі, байдужість до подій з боку керівництва, некомпетентність посадових осіб, відсутність ревізій та аудиторських перевірок, не ефективна система економічної безпеки та служби безпеки підприємства згалом.

Багаторічна практика виявлення причин і умов корпоративного шахрайства в українських компаніях показала, що більше половини топ-менеджерів і власників бізнесу переконані, що ризик вчинення шахрайських дій стосовно їхньої компанії невеликий. До того ж вони переконані, що витрати на організацію превентивних заходів коштуватимуть бізнесу більше, ніж можливі втрати від шахрайських дій. Проте, як говорить народна мудрість, скупий платить двічі. Здебільшого втрати від корпоративного шахрайства бувають у десятки разів більшими, аніж, наприклад, бюджет служби безпеки за кілька років [1, ст. 66].

Найбільш поширені види шахрайства з боку працівників компанії такі: підробка або фальсифікація документів, проведення операцій з підконтрольними компаніями, змова з клієнтами або з постачальниками, штучне завищення цін, використання системи «відкатів», використання підставних постачальників або посередників, виставлення рахунків за невиконані роботи або непоставлені товари, незаконне списання майна, використання працівників, обладнання, матеріалів або ресурсів компанії в особистих цілях, застосування технологій комп'ютерних злочинів, використання готівки не за призначенням, порушення щодо виплати заробітної плати, передача клієнтів іншим компаніям.

Одне з головних питань стрімкого розвитку підприємств в умовах ринкової економіки є надійна система економічної безпеки суб'єктів господарювання. Структура та діяльність системи економічної безпеки суб'єкта господарювання зобов'язана здійснюватися на під-

грунті низки принципів, що характеризують основні напрями для запровадження належних заходів з організації відповідної системи захисту [2, ст. 165].

До заходів попередження треба віднести певні процедури, які повинні бути запровадженими в діяльності певного підприємства. Такими процедурами можуть бути: ефективно побудована служба безпеки підприємства, служба економічної безпеки, аналітичні підрозділи в системі управління підприємством, документальний контроль, фізичні та технічні заходи охорони, система підтверджень і повноважень, розподіл обов'язків або подвійний контроль, дієвий юридичний механізм. Такий перелік інструментів, з теоретичного погляду, здатний протидіяти шахрайству на підприємстві.

Щодо кримінально-правових аспектів шахрайства на підприємстві. Під час аналізу чинного законодавства, можливо зазначити, що саме диспозиція ст. 190 КК України визначає шахрайство – заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою, може бути вчинене за попередньою змовою групою осіб, вчинене у великих розмірах, або шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, може бути вчинено в особливо великих розмірах та організованою групою [4, ст. 190].

Кримінально-правова характеристика надає певні джерела щодо злочину, передбаченого ст. 190 КК України. Об'єктивна сторона шахрайства полягає у заволодінні майном або придбанні права на майно шляхом обману чи зловживання довірою. В результаті шахрайських дій потерпілий – власник, володілець, особа, у віданні або під охороною якої знаходиться майно, добровільно передає майно або право на майно винній особі. Безпосередня участь потерпілого у передачі майнових благ і добровільність його дій є обов'язковими ознаками шахрайства, які відрізняють його від викрадення майна та інших злочинів проти власності. Способами вчинення шахрайства є: обман та зловживання довірою. Суб'єкт злочину загальний. Шахрайство, вчинене службовою особою, якщо вона з метою обману чи зловживання довірою зловживала владою або службовим становищем, слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених відповідними частинами статей 190, 364 Кримінального кодексу України. Суб'єктивна сторона шахрайства характеризується прямим умислом і корисливим мотивом. Шахрайство вважається закінченим з моменту переходу чужого майна у володіння винного або з моменту отримання ним права розпоряджатися таким майном [5, ст. 190].

Різновидом шахрайського обману судова практика визнає фіктивне представництво, за якого винний, створюючи враження про свою належність до того чи іншого підприємства, має на меті укласти договори й отримати гроші без поставки товару або, навпаки, одержати товар без належної його оплати.

Шахрайство є серйозною проблемою, з якою стикаються організації всіх типів, розмірів і галузей. Воно проявляється по-різному, проте загалом його поділяють на три категорії: незаконне привласнення активів, корупція і махінації з фінансовими звітами.

Останні 20 років економічні злочини та шахрайство залишаються одним з головних питань, що досліджуються у світі щодо економічних злочинів. Процеси, що відбуваються у сфері фінансово-економічних відносин, призводять до того, що держава все більше втрачає контроль над економікою і сферою фінансів.

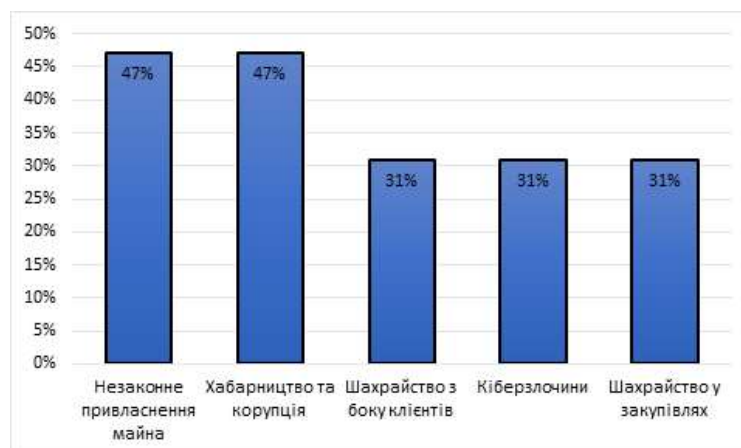

Рис. 1. Найпоширеніші види шахрайства у 2020 році

За результатами Всесвітнього дослідження економічних злочинів та шахрайства у 2020 році, від випадків економічних злочинів та шахрайства постраждали 51 % українських організацій (у 2019 році – 48 %). Для порівняння, середній світовий рівень економічних злочинів становить 47 %.

Порівнюючи динаміку шахрайства в Україні та світі, необхідно сказати, що найбільшими та найпопулярнішими видами шахрайства залишаються незаконне привласнення майна, хабарництво та корупція, шахрайство з боку клієнтів, кіберзлочини та шахрайство у закупівлях (рис. 1).

Для трьох видів шахрайства незаконного привласнення майна, недобросовісна конкуренція та шахрайство у закупівлях були найбільш суттєвими для вітчизняних компаній з погляду фінансових збитків (рис. 2). З цих видів шахрайства, саме частка незаконного привласнення майна була найзбитковішою для 19 % компаній, що становить 42 % з цих видів збитків. Недобросовісна конкуренція та шахрайство у закупівлях для 13 % з кожного виду для компаній становить по 29 % збитків. Це вже майже дві третини компаній зазнали збитків з цих видів шахрайства.

Шахрайство – явище, яке складається з кількох обставин і має вплив на економічний стан підприємства, організації та держави. Шахрайство відбувається через:

- ✓ розкрадання важливої інформації працівником;
- ✓ шахрайство, яке відбувається керівним складом підприємства;
- ✓ шахрайство, яке вчинили постачальники;
- ✓ шахрайство, яке вчинили замовники підприємства та інше.

Частіше за все підприємства зазнають збитків через недобросовісні дії працівників підприємства. Шахрайство призводить до великих збитків підприємства та втрати прибутку. Для запобігання захисту компаній від шахрайства необхідно створити ефективні комплексні методи, які допоможуть уникнути та зменшити збитки від негативних наслідків.

Проаналізувавши та визначивши актуальні проблеми шахрайства на підприємстві, треба зазначити про запобігання останніх.

Рис. 2. Найпоширеніші види шахрайства у 2020 році

Впровадження досліджень різних видатних науковців у сфері протидії економічним злочинам дозволить виділити в результаті нові профілактичні методи, заходи запобігання та методологію ліквідації економічних злочинів.

Спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинам у сфері економіки є дієвими лише за умови провадження їх відповідними органами державної влади у сфері захисту економіки та за умови дотримання відповідного чинного законодавства, яке регулює діяльність останніх органів.

Комплексні дії, перераховані вище, спрямовані на подолання злочинності та проведення профілактичних заходів з метою запобігання злочинним проявам. Такі дії дозволять захистити та зміцнити економіку та впровадити позитивні статистичні дані [7, ст. 203].

Висновки. Отже, зважаючи на вище викладене, треба зазначити, що з метою ефективного виявлення та попередження шахрайства на підприємстві, нагальною є дієва служба економічної безпеки в структурі служби безпеки підприємства. Служба економічної безпеки має покласти на свої повноваження: нагляд, контроль та аналіз бізнес-процесів, напрацювання цілісної стратегії ефективних дій, які будуть спрямовані на подолання шахрайства або його

мінімізації. Служба безпеки підприємства має тісно співпрацювати з економічною безпекою на предмет забезпечення фізичної охорони та технічної безпеки.

З правового погляду на проблематику шахрайства на підприємстві, треба зазначити про диспозиції та санкції ст. 190 Кримінального кодексу України. З огляду на обставини, можливо надати право обізнаності працівникам певного підприємства. Узагальнюючи кримінально-правові аспекти, треба наголосити про необхідність криміналізації діянь, пов'язаних з фінансовим шахрайством на підприємствах.

Зараз ця проблема являє собою підґрунтя для подальших наукових досліджень з метою подання пропозицій до певних ґрунтовних змін та впровадження в практичну діяльність.

Список використаних джерел

1. Шевцов І. Корпоративне шахрайство в українських компаніях. Розпізнати і запобігти. *Довідник економіста*. 2019. № 6.
2. Ткаченко П. І., Фісуненко Н. О. Принципи формування системи економічної безпеки підприємства. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали IV Міжнародної науково-практ. конф. (м. Дніпро, 13 березня 2020 р.)*. Дніпро : ДДУВС, 2020. С. 165–167.
3. Павленко Т. С., Михайленко О. В. Виявлення та попередження шахрайства як недооцінене завдання внутрішнього аудиту. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. Інфраструктура ринку*. 2017. Вип. 8.
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25–26. Ст. 190.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Особлива частина. Ст. 190. Шахрайство. URL : <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks>.
6. Rybalchenko L., Kosyuchenko O. *Features of latency of economic crimes in Ukraine. Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2019. Special Issue № 1 (102). P. 264–267.
7. Ткаченко П. І., Кузьменко А. О. Детермінація злочинів в сфері економіки та їх запобігання. *Протидія економічній злочинності: теоретичний, методичний та практичний аспекти : матеріали науково-практ. семінару (м. Дніпро, 28 листоп. 2019 р.)*. Дніпро : ДДУВС, 2019. С. 200–203.

Надійшла до редакції 05.052021

References

1. Shevtsov, I. (2019) Korporatyvne shakhraistvo v ukrainiskykh kompaniiakh. Rozpiznaty i zapobihyty [Corporate fraud in Ukrainian companies. Recognize and prevent]. *Dovidnyk ekonomista*. № 6. [in Ukr.].
2. Tkachenko, P. I., Fisunenko, N. O. (2020) Pryntsyvy formuvannia systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Principles of formation of the system of economic security of the enterprise]. *Mizhnarodna ta natsionalna bezpeka: teoretychni i prykladni aspekty : materialy IV Mizhnarodnoyi nauково-prakt. konf. (m. Dnipro, 13 bereznia 2020 r.)*. Dnipro : DDUVS. S. 165–167. [in Ukr.].
3. Pavlenko, T. S., Mykhaylenko, O. V. (2001) Vyivlennia ta poperedzhennia shakhraistva yak nedootsinene zavdannia vnutrishnoho audytu [Detection and prevention of fraud as an underestimated task of internal audit]. *Bukhhalterskyi oblik, analiz ta audyt. Infrastruktura rynku*. 2017. Vyp. 8. [in Ukr.].
4. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal code of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 r. № 2341-III. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*. № 25–26. St. 190. [in Ukr.].
5. Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. Osoblyva chastyna. St. 190. Shakhraistvo [Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine. Special part. St. 190. Fraud]. URL : <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks>. [in Ukr.].
6. Rybalchenko, L., Kosyuchenko, O. (2019) Features of latency of economic crimes in Ukraine. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. Special Issue № 1 (102). P. 264–267. [in Ukr.].
7. Tkachenko, P. I., Kuzmenko, A. O. (2019) Determinatsiia zlochyniv v sferi ekonomiky ta yikh zapobihannia [Determination of crimes in the field of economy and their prevention]. *Protydiia ekonomichnii zlochynnosti: teoretychni, metodychni ta praktychni aspekty : materialy nauково-prakt. seminaru (m. Dnipro, 28 lystop. 2019 r.)*. Dnipro : DDUVS. S. 200–203. [in Ukr.].

ABSTRACT

Lyudmyla Rybalchenko, Pavlo Tkachenko, Albina Tkachenko. Current problems of development and prevention of fraud at the enterprise: criminal aspects. The article presents current problems of detection and prevention of fraud in enterprises and institutions of various forms of ownership. This problem is considered from a theoretical point of view, the causes of fraud are investigated, criminal law aspects are applied in order to identify measures to improve the situation in this area. Here are some suggestions on how to look or get an appointment for fraud. Static information on fraud rates at enterprises of various forms of ownership is analyzed. Analysis of criminological characteristics in the future is a concise, structured content of the reasons for committing illegal acts at enterprises and organizations. Identification of certain organizational measures to

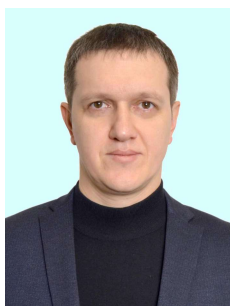

improve the situation in enterprises, legal aspects of the activities of private security services, including those formed internally in the enterprise. The concept of fraud in the legal field provides a criminal law description. The criminalization of acts related to financial fraud in enterprises is proposed. From a legal point of view on the issue of fraud in the enterprise, it should be noted about the provisions and sanctions of Art. 190 of the Criminal code of Ukraine. Given the circumstances, it is possible to give relevance to the right of awareness of employees of a particular enterprise. Summarizing the criminal law aspects, it is necessary to emphasize the need to criminalize acts related to financial fraud in enterprises. Using special knowledge in the field of criminal law and criminology, it is possible to combine such with theoretical and practical developments in the field of economic security and further develop, implement a strategy with more effective, efficient steps to overcome fraud in enterprises and institutions of various forms of ownership. In particular, analyzing the criminal law, it should be noted about the criminal-legal characteristics of fraud, analysis of the disposition of the article, will provide an opportunity to theoretically identify illegal actions related to fraud in enterprises and institutions of various forms of ownership.

Keywords: *criminal law problems, fraud, causes of fraud, current problems of criminal law, criminalization.*

УДК 338.43.01:636.2:658.512

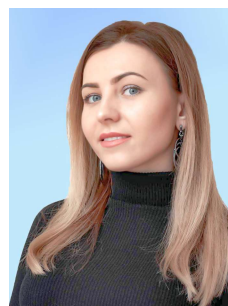
DOI 10.31733/2078-3566-2021-2-307-312

Дмитро САНАКОЄВ©
кандидат юридичних наук,
доцент

Денис ЮР'ЄВ©
викладач

Яна ПАЛЄШКО©
кандидат економічних наук

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

ДЕТІНІЗАЦІЯ ГРОШОВИХ КОШТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОСИЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

Розглянуто питання, пов'язані зі зростанням обсягів тіньової економічної діяльності та наслідки яких негативно позначаються на динаміці ВВП та доходах держбюджету. Через скорочення доходів бюджету у вигляді податкових платежів, навіть за незмінних обсягів державних видатків, зростає бюджетний дефіцит, а отже, і державний борг, як наслідок, це призводить до прискорення темпів нагромадження сукупного боргу. Як наслідок, зростання заборгованості на фоні уповільнення офіційного ВВП має негативний вплив на рівень стійкості фінансової системи держави. Рівень тіньової економіки в Україні є більше, ніж великим, саме це збільшує рівень загроз для фінансової безпеки держави, через недостатнє наповнення і нерациональне використання коштів бюджетів усіх рівнів.

Ключові слова: *фінансовий контроль, корупція, протидія корупції, попередження, безпека, тіньова економіка.*

Постановка проблеми. Постійне зростання тіньового сектора економіки визначається як одна з головних проблем найближчого майбутнього. Це характерно для країн, які розвиваються, а

© Санакоев Д. Б., 2021
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6783-3168>
d_sanakoyev@ukr.net

© Юр'єв Д. С., 2021
k_feb@dduvs.in.ua

© Палешко Я. С., 2021
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8943-8495>
yanochka.nrg@gmail.com